

VELKÁ DOBRÁ, okr. Kladno, Středočeský kraj

Pravěké mohylové pohřebiště

1600–1000 př. Kr.

Význam: Mohylové pohřebiště ze střední a mladší doby bronzové, jedno z mála zachovalých ve středních Čechách. Na konci 19. století zde proběhl důležitý archeologický výzkum.

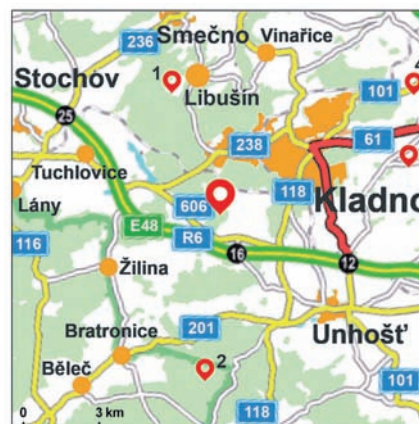
Historie: Pohřbívání pod *mohylou bylo v Čechách obvyklé už v některých *archeologických kulturách eneolitu, jeho všeobecné rozšíření ale souvisí až se střední dobou bronzovou – tzv. mohylovou kulturou či přesněji kulturami (archeologie jich rozlišuje několik). V této době byla zakládána pohřebiště, která se pak často využívala, byť s přestávkami, takřka tisíc let. Není proto divu, že ve výsledku obsahovaly *mohylníky až desítky, výjimečně i stovky náspů, přestože původně šlo většinou o pohřebiště jedné rodiny nebo několika málo rodin, tvořících komunitu.

Vlastní mohyla evidentně nebyla stavěna každému členu společnosti.

Některé obsahují více pohřbených jedinců, ostatní mohli být ukládáni do náspů dodatečně, další pohřbeni v prostoru mezi mohylami nebo v jamách na sídlištích. O důvodech takových rozdílů v zacházení se zemřelými můžeme jen spekulovat. Odlišností v *pohřebním ritu najdeme ve střední době bronzové více: někdy byla pohřbívána nespálená těla (v natažené poloze, nikoliv skrčené jako dříve), jindy proběhla kremace. V obou případech se ostatky zemřelého většinou položily na úroveň terénu spolu s hrobovou výbavou a nad nimi byla navršena mohyla. V pozdějších obdobích se i toto změnilo: v mladší době bronzové byl popel z kremace ukládán v urně do jamky pod mohylou nebo do kamenné skříňky, v době halštatské i do velkých hrobových komor srubové konstrukce. Variabilita těchto postupů odráží nejen změny

↑ Mohyla v háji u Velké Dobré. Foto Z. Kačerová, 2013.

□ Plán lokality podle LLS snímku a literatury zpracoval M. Kuna, 2014; plán s datováním mohyl podle Michálek 1999b. V textu i plánu použity nepublikované údaje O. Švejcara.

v čase, ale i specifická pravidla vyplývající z kolektivní identity jednotlivých skupin.

Na základě upozornění o rozkopání první mohyly ve Velké Dobré zahájil v r. 1890 výzkum J. L. *Píč, předseda Archeologického sboru při Národním muzeu. Jelikož pozemek patřil k císařským lesům, bylo nutné o souhlas žádat ve Vídni. Souhlas byl udělen, avšak jen polovina nálezů směla přijít do Národního muzea, druhá polovina musela být uložena do Přírodovědného muzea ve Vídni.

Na dalším postupu se profesor Píč domluvil s J. Szombathym, kustodem prehistorické sbírky vídeňského muzea, přičemž výzkum si rozdělili tak, že vídeňské muzeum zkoumalo mohyly označené na plánu lichými čísly, pražské sudými. *Archeologický výzkum proběhl v l. 1891–1892 a na jeho památku byla (o šedesát let později) na největší mohyle vztyčena kamenná stěla s nápisem.

Mohyly kryla na povrchu většinou vrstva hlíny o síle 20–30 cm. Pod ní byl po obvodu postaven kruhový pás z větších kamenů (viz *kamenný věnec); ve středu mohyly se zpravidla nacházel kamenný násep, o něco menší než celá mohyla, a pod ním ležely na úrovni původního terénu spálené či nespálené lidské ostatky. V řadě případů se kosterní pozůstatky nenašly vůbec, což bylo důsledkem jak malé zkušenosti dělníků, tak kyselosti půdního prostředí, které mohlo kosti strávit. Poměrně často byla na úrovni původního terénu pod kamenným kuzelem zachycena popelovitá vrstva.

Oba odborníci celkem prokopali 41 mohyl. Soustředili se především na mohyly větší, neboť předpokládali, že budou bohatší – to se však vždy nepotvrdilo. K nejbohatším objektům střední doby bronzové patřila mohyla střední velikosti č. **13**, ve které byl nalezen bronzový meč, dýka a sekerka, dále bronzová jehlice, náramky a náhrdelník z jantarových korálů.

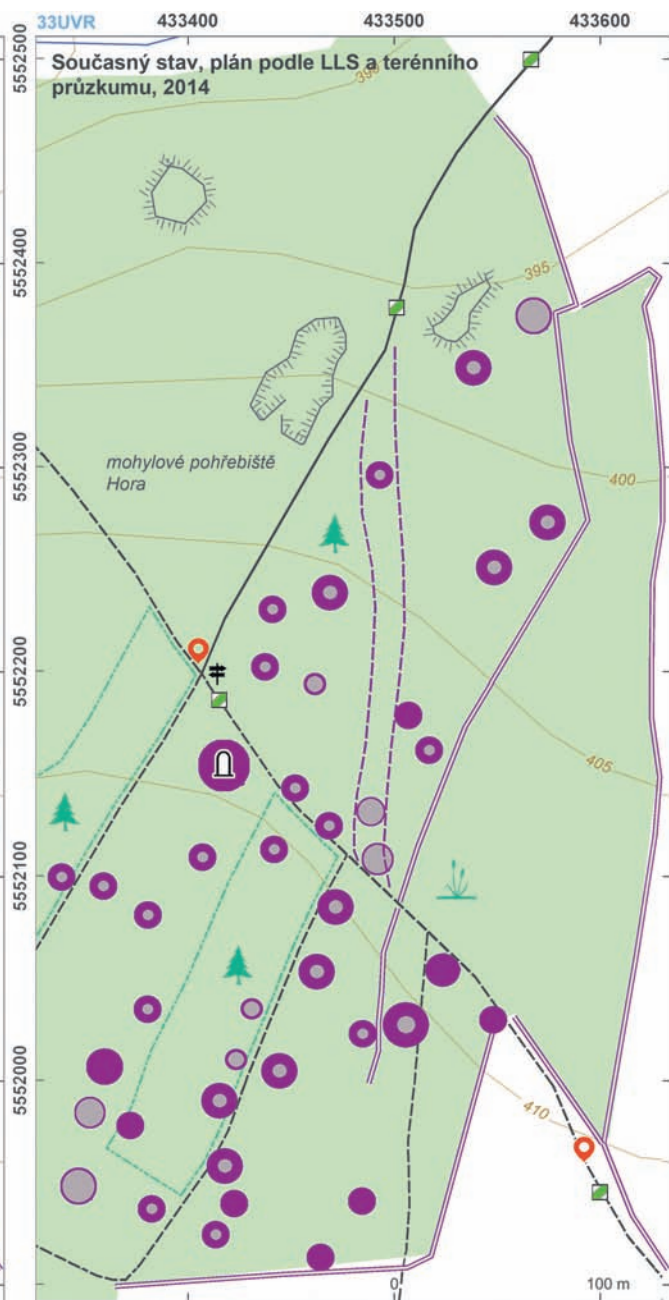
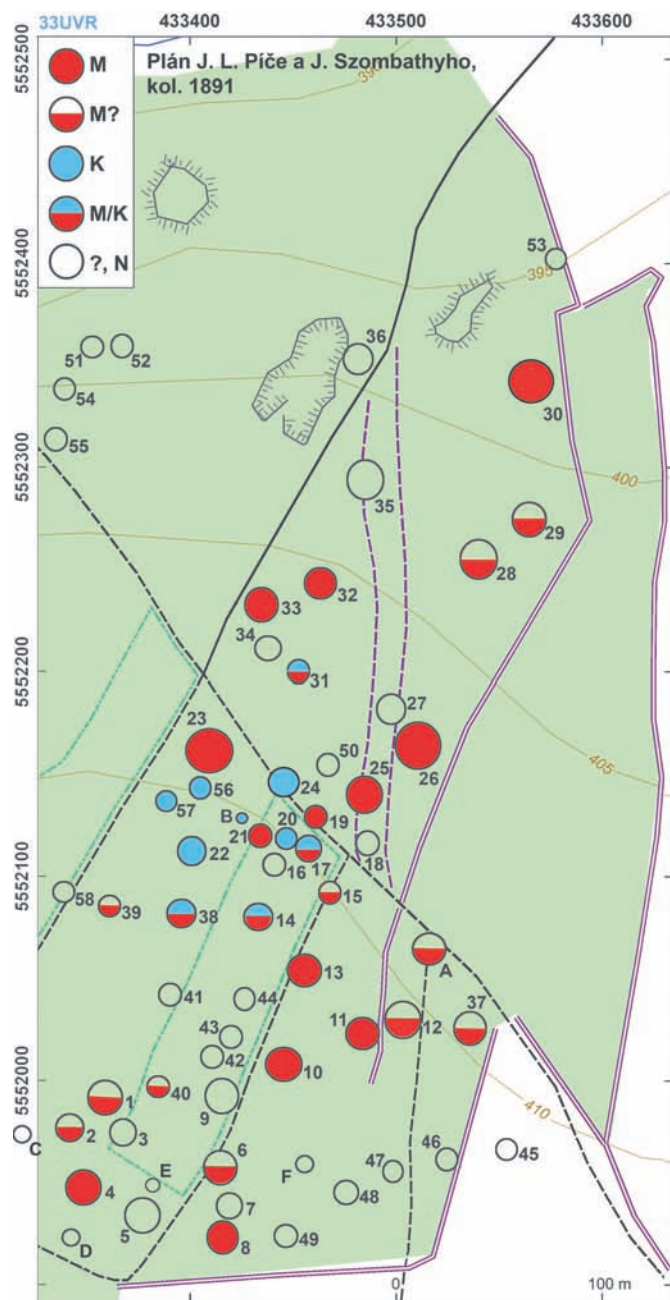
Celkem 13 prozkoumaných mohyl je možné *datovat do střední doby bronzové (mohylová kultura, v mapě označeno značkou **M**) a dalších 13 je možno tomuto období připsat s určitou pravděpodobností (**M?**). Čtyři mohyly patří buď střední, nebo mladší době bronzové (**M/K**) a šest mohyl

bezpečně mladší době bronzové (knovízská kultura; **K**); v ostatních byly nalezeny buď pouze neurčitelné zlomky keramiky, nebo jen popelovitá vrstva bez nálezů (**?**), příp. mohyly ještě nebyly zkoumány (**N**). Mohyly střední doby bronzové jsou rozptýleny podél delší osy pohřebiště po celé ploše a jsou větší; hroby mladší doby bronzové vytvářejí menší skupinku zhruba ve středu mohylníku. Ani z detailního rozboru nálezů není zcela jisté, zda užívání pohřebiště v délce obou archeologických období (tj. zhruba čtyř století) bylo nepřetržité, nebo probíhalo ve dvou fázích oddělených časovou prodávou.

Je rovněž zajímavé, že mohylové pohřebiště se opakovaně užívalo k pohřbívání i v mnohem pozdějších dobách, kdy byly do náspů dodatečně vloženy menší hroby. Stalo se tak nejméně dvakrát v pozdní době halštatské (zhruba v 6. století př. Kr.; mohyly **9** a **23**) a jednou v raném středověku (mohyla **16**).

Popis: Mohylové pohřebiště leží v lese zvaném Hora a rozprostírá se na oválné ploše o rozměrech 500 × 300 m. Celkem zde bylo dokumentováno přes 60 mohyl, ale ne všechny jsou dnes zřetelné. Původní plán mohylníku byl zhotoven v několika etapách, jak o tom svědčí Szombathyho deníky. Počet 37 mohyl na prvním plánu z r. 1891 vzrostl během výzkumu na 58 a nakonec na 64 mohyly; poslední Szombathyho dodatky (**A–F**) se už do plánu publikovaného Píčem v r. 1892 nepromítly.

Přestože existují tyto podklady, je poměrně obtížné se dnes v mohylníku orientovat. Starý plán totiž není zcela přesný, některé mohyly zanikly nebo jsou špatně viditelné a v souvislosti

ARCHEOLOGIE A PAMÁTNÁ MÍSTA

„V tmavých hvozdech spí poslední spánek pokolení bezejmenné, které před více než dvěma tisíci lety vládlo těmto krajům a pak zmizelo beze stopy. V tajuplném šeru lesním upoutají pozornost poutníka homolovité hrobky, pokryté mechem... hlásajíce, že sešli se tu k poslednímu odpočinku lidé jedné krve, jedné víry, že podle sebe spočinuli, jak podle sebe žili... Celá tisíciletí přeletěla přes otčinu naši, zapadla paměť minulosti, ale němé ty pomníky dávných dob mluví k nám vřeleji, než mnohé písemné líčení krvavých bojů, neboť vane z nich láska i víra a nad nimi vznášá se mír.“ (J. L. Pič 1900)

Mnoho míst v krajině na nás působí svou starobylostí, monumentálností a symbolikou. V našem pravěku musely činit na člověka takový dojem zejména pohřební *mohyly, jejichž budování se od střední doby bronzové stalo běžnou součástí života. Mohyly se stavěly na okrajích *sídlních areálů, zpravidla v místech již přirozeně dominantních, na vyvýšeninách, hřbetech a horních okrajích údolí. Jejich počet v okolí sídlišť postupně narůstal, takže se až zdá, že na konci doby bronzové a v době železné jimi musela být pokryta (a z jiného využití tím pádem vyloučena) nezanedbatelná část tehdejší krajiny (srov. starou mapu u lokality →Dýšina).

Mohylová pohřebiště jistě představovala pro pravěké komunity posvátná a památná místa. Hroby předchozích generací, jejichž stavbu nikdo z živých nepamatoval, přinášely i jeden z prvních způsobů, jakým si člověk uvědomil plynutí času v delším měřítku, představovaly určitou materiální paměť společnosti. Pohřební památky vytvářely hmatatelný kontakt s předky, společnou minulost komunity a z ní vyplývající závěry, např. nárok na dané území.

Žádná paměť ovšem není objektivním záznamem skutečnosti a událost zaznamenaná v krajině nemusí být pochopena v souladu s realitou. Svědčí o tom i fakt, že pravěká mohylová pohřebiště byla užívána v různých obdobích, často s přestávkou několika staletí. To by bylo stěžejní možné, kdyby si komunity význam těchto míst nepřizpůsobily své potřebě a nepovažovaly je za pohřebiště vlastních předků, a to i v případech, kdy jimi nejspíše být nemohla.

Kolektivní paměť se vždy utváří zpětně a často nemá s někdejší skutečností nic společného. Např. kronikář Kosmas a další autoři kronik a legend „vytvořili“ v období od 11. století do raného novověku v české krajině řadu památných míst na základě mýtů, přičemž hlavním důvodem této snahy byla zřejmě společenská potřeba dodat české historii více starobylosti, slávy a konkrétních vazeb na obyvanou zemi. U míst, jako je např. hora Říp, Vyšehrad, Turské pole (→Chýnov) či →Vlastislav, nešlo a dodnes nelze jejich význam v nejstarších českých dějinách prokázat, a přesto po řadu následujících staletí přitahovala reálné společenské dění, stala se inspirací umělců a významnými body národního vědomí.

Při studiu krajiny musí být archeologie schopna pracovat s památnými místy ve dvou ohledech. Za prvé, musí počítat s tím, že byla v minulosti vytvářena a vysvětlována v kontextu odlišných myšlenkových systémů, nicméně s určitými záměry, ať už vžrčenými nebo podvědomými. Za druhé, musí připustit, že stejný proces ovlivňuje i dnešní společnost, jejíž součástí archeologie je, a že by se tedy měla zabývat také kritickým hodnocením svých vlastních (často neuvědomělých) hodnot a postojů, které mohou chápání minulosti ovlivňovat a zkreslovat.

Závěrem dodejme, že jen málo památných míst se obvykle týká lidí, s nimiž se společnost necítí pokrevně spřízněna. Poměrně vzácně je na památných místech také připomínána samotná archeologie jako obor, který se pamětí a památkami zabývá. Z obou těchto důvodů stojí za povšimnutí pomník z r. 1953 na mohyle č. 23 ve Velké Dobré, na jehož mramorovém boku je vytesáno:

„V těchto místech jsou mohylové hroby navržené lidem, který žil ve zdejší kraji ve střední době bronzové asi kolem roku 1200 před naším letopočtem. Většinu jich prozkoumali v letech 1890–92 Dr. Josef Ladislav Pič, tehdejší ředitel Zemského musea v Praze, a Josef Szombathy z Přírodovědeckého musea ve Vídni. Všechny zde nalezené předměty, nádoby, bronzové zbraně, ozdoby a šperky, podávají svědectví o vyspělosti hmotné i duchovní kultury tohoto lidu. Jsou uloženy v Národním museu v Praze a ve Vídni.“ [mk]

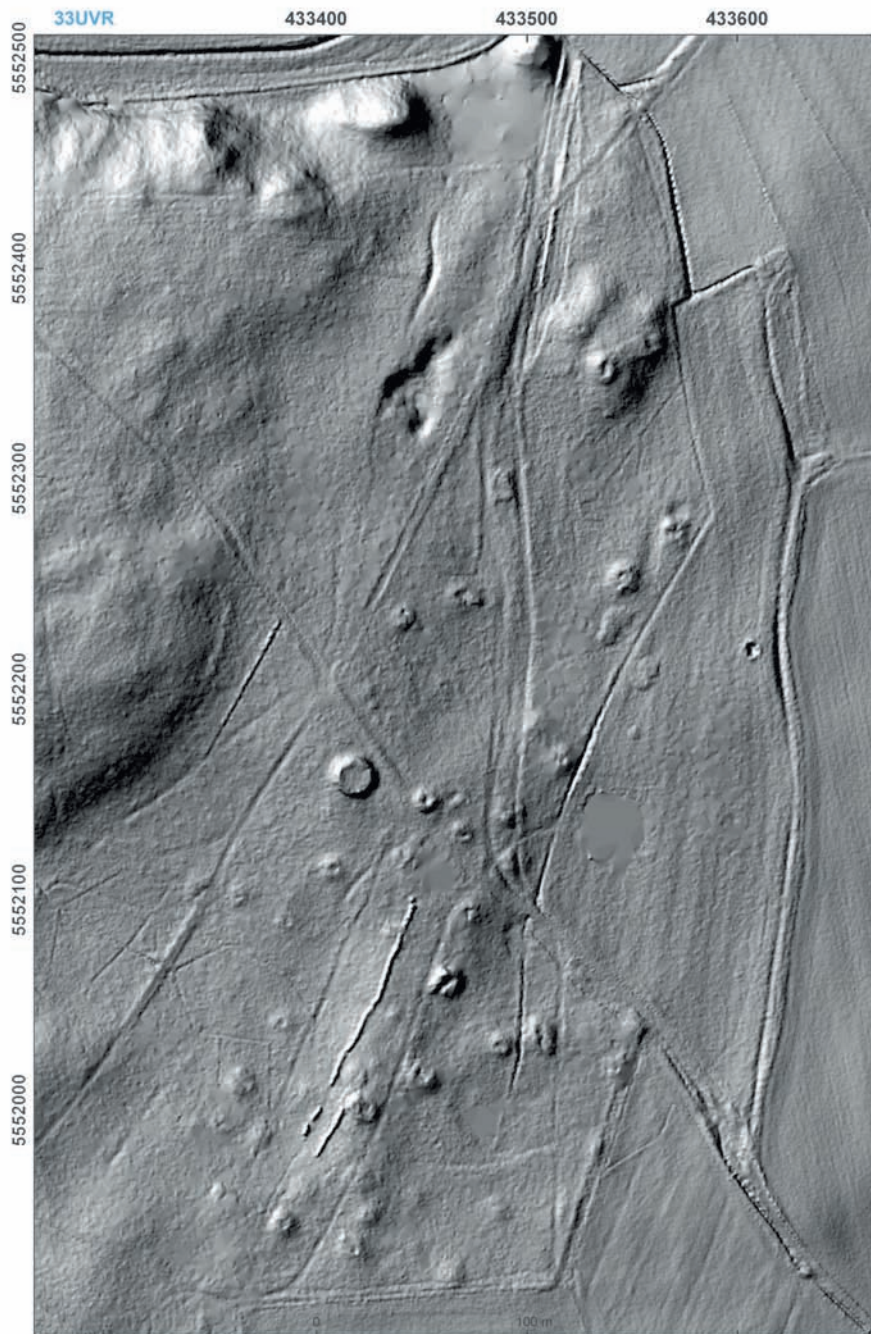

s těžbou dřeva se krajina průběžně mění. V mnoha ohledech vhodnější je *letecký laserový snímek, na kterém ovšem už nejsou patrné všechny mohyly starého plánu.

Ztotožnění původního plánu (a nálezů v muzeích) s dnešní situací je sice možné, avšak jen částečně; proto jsme obsah starého plánu neupravovali a publikujeme ho zde (plán lokality vlevo) paralelně se stavem zachytitelným v terénu a na leteckých laserových snímcích (vpravo). Proložení starého plánu s dnešním topografickým podkladem není samozřejmě korektním postupem, nicméně pro orientaci v terénu je užitečné. Srovnáním obou plánů si návštěvník může představit obtíže, které archeologům při zpracování starých terénních výzkumů nastávají, a s pomocí leteckého laserového snímku se může sám pokusit o lepší řešení problému.

Mohyly ze střední doby bronzové mají průměr většinou v rozmezí 8–14 m a zachovalou výšku 30 cm až 2 m. Mohyly z mladší doby bronzové jsou zpravidla o něco menší; jejich průměr se pohybuje mezi 3 a 8 m, výška mezi 40 cm a 1,5 m.

Při příchodu po zelené turistické značce od Velké Dobré je prvním objektem, který lze bezpečně najít, mohyla **37** a za ní další mohyla, která v Píčově publikovaném plánu chybí (**A**). Na odbočce vlevo za tímto náspem lze shlédnout mohyly **12**,

→ LLS snímek (stínovaný model) mohylníku. Data ČÚZK Praha; zpracoval D. Novák, 2014.

↗ Pomník na památku archeologického výzkumu ve Velké Dobré. Foto Z. Kačerová, 2013.

na další odbočce vlevo, která vede podél oplocenky s mladým lesem, pak mohyly **13**, **15** a **10**. Další mohyly se nacházejí bezprostředně vpravo od turistické cesty (č. **18**, **19** a **24**). Před křižovatkou, na níž odbočuje zelená značka v pravém úhlu doprava, se tyčí po levé straně největší mohyla (č. **23**), na jejímž zarovnaném vrcholu stojí památník archeologického výzkumu a odpočívadlo s lavičkami. Několik dalších mohyl lze vidět podél rýhy, která protíná hlavní cestu před mohylou **19**. Všechny uvedené násy

nesou stopy někdejších archeologických výzkumů, nejčastěji středověké vkopy. [mk]

Literatura: Píč 1892; Beneš A. 1959; Michálek 1999b. **Literatura k boxu:** Píč 1900; Neustupný 1997; Maříková-Kubková a kol. 2006; Kuna 2008.

Navigační bod: N 50°06'58.30", E 14°04'17.10" (vstup od jihovýchodu); N 50°07'04.29", E 14°04'06.90" (u mohyly č. 23 s památníkem).

← Mohyla č. 23 s památníkem archeologického výzkumu. Foto Z. Kačerová, 2013.

↙ Mohyla se středovým vkopem na pohřebišti ve Velké Dobré. Foto Z. Kačerová, 2013.

Přístup: Z doporučeného místa parkování na severozápadním okraji obce Velká Dobrá po zelené turistické značce k rozcestníku „Hora – mohylové pohřebiště“.

Rizika: Žádná rizika nejsou známa. V letním období klesá průchodnost terénu a viditelnost archeologických stop, pohyb může místy komplikovat maliní. Mohyly v mladém lese jsou zpravidla nepřístupné (jde o oplocený prostor) a v mlázi prakticky neviditelné.

Okolí: [1] →Libušín (KD), raně středověké hradiště (5,3 km).

[2] Malé Kyšice (KD), pravěké hradiště: N 50°03'32.68", E 14°03'56.82" (6,6 km).

[3] Hřebeč (KD), středověká tvrz Tasov: N 50°08'14.91", E 14°10'29.20" (7,9 km).

[4] Vrapice (KD), románská rotunda sv. Mikuláše: N 50°09'57.32", E 14°10'14.34" (9,0 km).

Archeologický atlas Čech

Vybrané památky od pravěku do 20. století

Archaeological Atlas of Bohemia

Selected sites from prehistory to the 20th century

Martin Kuna

a kolektiv:

Alžběta Danielisová, Dagmar Dreslerová, Jan Hasil,
Josef Hložek, Michaela Langová, Jan Mařík,
David Novák, Čeněk Číšecký, Zuzana Kačerová,
Eva Čepeláková, Judita Korteová, Dana Křivánková,
Petra Maříková Vlčková, Zdeněk Mazač, Jitka Říhová

Překlad resumé David J. Gaul

Revize překladu Zuzana Maritzová, Petra Maříková Vlčková

Vydal

Archeologický ústav AV ČR, Praha, v. v. i.,

Letenská 4, 118 01 Praha 1

a

Nakladatelství Academia, Středisko společných činností

AV ČR, v. v. i., Vodičkova 40, 110 00 Praha 1,

s podporou programu NAKI Ministerstva kultury ČR

Redakce neperiodických tisků

(Archeologický ústav AV ČR, Praha) Filip Laval

Fotografie na obálce Zuzana Kačerová

Logo AMČR Petr Kincl

Obálka, grafická úprava, sazba a zlom Zdeněk Mazač

Tisk Těšínská tiskárna, a.s.,

Štefánikova 1828/2, 737 01 Český Těšín

Vydání druhé, 2015

Ediční číslo 11779

ISBN 978-80-87365-82-3 (Archeologický ústav AV ČR, Praha)

ISBN 978-80-200-2526-5 (Academia)

Objednávky – Orders – Bestellungen:

Archeologický ústav AV ČR, Praha, v. v. i.,

Letenská 4, 118 01 Praha 1, Česká republika

Fax: +420 257532288, knihovna@arup.cas.cz

Knihu můžete zakoupit v síti knihkupectví Academia,

na www.academiaknihy.cz nebo v knihovně

Archeologického ústavu AV ČR v Praze.